

BUDÚCNOSŤ FENOMENOLÓGIE JE V ORIENTÁCII NA PROBLÉMY

Rozhovor s Anthonym J. Steinbockom

Americký fenomenológ Anthony J. Steinbock v marci 2012 navštívil na pozvanie Trnavskej univerzity Slovensko a na Katedre filozofie FF TU viedol kurz pre študentov, v ktorom rozoberal fenomenologický prístup k morálnym emóciám. V rámci prednášok Slovenského filozofického združenia predniesol na pôde Filozofického ústavu SAV prednášku Osobitá štruktúra emócií. Anthony J. Steinbock prednáša na Southern Illinois University, zaoberá sa nemeckou a francúzskou fenomenológiou. Preložil do angličtiny Husserlove Analýzy k pasívnej a aktívnej syntéze a napísal viaceré knihy: Home and Beyond: Generative Phenomenology after Husserl (Domáci a cudzí svet: Generatívna fenomenológia a Husserl, 1995; práve sa pripravuje preklad do slovenčiny), Phenomenology in Japan, (Fenomenológia v Japonsku, 1998), Phenomenology and

Mysticism: The Verticality of Religious Experience (Fenomenológia a mystika: Vertikalita náboženskej skúsenosti, 2007). V slovenskom preklade vyšla kniha jeho štúdií pod názvom Tri fenomenologické eseje (Schola Philosophica, 2012). Anthony J. Steinbock je riaditeľom Phenomenology Research Centre (Fenomenologického výskumného centra) v Carbondale a šéfredaktor Continental Philosophy Review. Je jedným z výkonných riaditeľov Society for Phenomenology and Existential Philosophy (Spoločnosť pre fenomenológiu a existenciálnu filozofiu).¹

(J. V.)

J. V.: *Ako by ste charakterizovali výskum na poli Husserlovej fenomenológie za posledných desať rokov? Aké trendy v interpretácii a filozofické problémy podľa vás vystúpili do popredia?*

A. J. Steinbock: *V tejto otázke sa spája geografická črta fenomenologického výskumu s jej demografickou črtou. Ten je iný napríklad v Nemecku, USA, Japonsku, iný*

¹ Podrobný profil Anthonyho J. Steinbocka spracovala Jana Trajtelová v článku Anthony Joseph Steinbock: Generativita, generatívna fenomenológia a fenomenológia osobných emócií. In: *Ostium*, roč. 8, 2012, č. 1. URL: <<http://www.ostium.sk/index.php?mod=magazine&act=show&aid=385>>.

vo východnej Ázii alebo Latinskej Amerike. Povedzme pred dvadsiatimi rokmi sa v USA uprednostňovali témy spojené s raným Husserlom. Za posledných desať rokov sa fenomenológii začala venovať nová generácia mladých ľudí, takže sa objavili aj nové témy – intersubjektívita, genetická fenomenológia, dynamická štruktúra časovosti, otázky kultúry – a nový štýl, ktorý by som charakterizoval ako otvorený a orientovaný na problémy. Tradičný textový prístup, ktorý je, samozrejme, veľmi dôležitý, a tradičné témy (ako napríklad vcítanie) sa stali súčasťou nového výskumu a zároveň prieniku s aktuálnymi otázkami. V Škandinávii, najmä v Kodani, sa dnes fenomenologický výskum orientuje interdisciplinárne a rozvíja sa v spolupráci s kognitívnymi vedami. V Japonsku možno pozorovať prepojenie fenomenológie s analytickou filozofiou. Vo Francúzsku sú to témy spojené s náboženskou skúsenosťou, emóciami, intersubjektívnosťou – ich prístup by som pomenoval ako dynamický. V Latinskej Amerike zase dominoval najmä Heidegger a témy sociálnej filozofie.

J. V.: *Ako by ste opísali situáciu fenomenológie v Nemecku?*

A. J. Steinbock: Pred pár rokmi bol fenomenologický výskum v Nemecku silný na dvoch alebo troch miestach: Ruhr-Universität Bochum, Wuppertal a Kolín. V Bochume pôsobil Bernhard Waldenfels (spolu s Holensteinom, Pöggelerom a ďalšími), vo Wuppertali boli Klaus Held a jeho asistenti (Hüni, Aguirre) a, samozrejme, v Kolíne bol a je (s Dieterom Lohmarom) Husserlov archív. Dieter Lohmar tu spravil veľmi veľa pre fungovanie Husserlovej fenomenológie. Našťastie aj Bernhard Waldenfels je stále veľmi činný, ale Bochum nedokázal nahradiť jeho fenomenologickú pozíciu, takže už to, žiaľ, nie je aktívne fenomenologické centrum ako kedysi. Niektorí z Waldenfelsových študentov, napríklad Petra Gehring (Technische Universität, Darmstadt), sú aktívni a z Bochumu vychádzajú aj ďalší talentovaní ľudia (napríklad Antje Kapust, Burkhard Liebsch). Sú však viac roztrúsení po celom Nemecku, bez bývalého „centra“, akým Bochum kedysi bol. Situácia vo Wuppertali je trochu priaznivejšia, pretože Klaus Held, jeho pozícia a jeho fenomenologický seminár získali vynikajúceho nástupcu v osobe Lászlóa Tengelyiho. Tengelyi pokračuje v tejto fenomenologickej tradícii aktívne aj kreatívne. K aktívnym postavám fenomenologickej tradície by som zaradil aj Güntera Figala.

Nie je to vyčerpávajúci opis ani tým nechcem povedať, že vo fenomenológii v Nemecku nie sú iné významné osobnosti, ale z môjho pohľadu sa takto javí hlavné smerovanie, pokiaľ ide o postavy a fenomenologické centrá.

J. V.: *V posledných rokoch sa dokončuje vydávanie Husserlovej pozostalosti v rámci spisov Husserliana. Aký vplyv alebo dosah má vydávanie nových rukopisov na celkový pohľad na Husserlovu filozofiu?*

A. J. Steinbock: Ukázalo sa, že kľúčovým spôsobom zarezonovali zväzky o intersubjektívite (13, 14, 15), ale aj články pre časopis *Kaizo*, zväzky o prírode a duchu (32), o antropológii a *Kríze* (29). Možno spomenúť aj texty o afektívite, obrazom vedomí

a ďalšie, ale nie všetky zväzky mali rovnakú váhu. Pre mňa osobne to boli texty zaoberajúce sa aktívnou a pasívnou syntézou – ich preklad do anglického jazyka² v USA istým spôsobom zarezonoval. Niektoré rukopisy do veľkej miery ovplyvnili to, ako rozumieme Husserlovi, čo do veľkej miery súvisí so vzťahmi medzi statickým, genetickým a generatívnym chápaním fenomenológie.

J. V.: *Na jednej strane sa môžeme pýtať, či to mení náš pohľad na Husserla, na druhej strane to otvára otázku continuity alebo obratov v Husserlovej filozofii: Koľko poznáme Husserlov?*

A. J. Steinbock: Na to existujú dve odpovede. Môžeme sa pozrieť na Husserlov vývoj a rozlíšiť rôzne roviny jeho skúmaní, ktoré korešpondujú s historickým vývojom. No takisto môžeme v rukopisoch nájsť aj pasáže, v ktorých Husserl anticipuje to, čo bude robiť o desať rokov, ale najprv si na to pripravuje podklady. To, čo prichádza neskôr, je pripravené už predtým. Napríklad skôr, než sa dostaneme k problému dejinnosti, musíme spracovať problém časovej štruktúry Ja. Keď sa Husserl dostane na komplexnejšiu a vyššiu rovinu rozpracovania, prehodnocuje, čo je konkrétne, a čo abstraktné – povedzme statická rovina nie je taká komplexná ako temporalita. To je druh pohybu, ktorý u Husserla môžeme nájsť. Zároveň tu existujú rôzne tendencie. Napríklad v rámci *VI. karteziánskej meditácie* sú to rôzne prístupy (progresívny, regresívny, konštruktívny), ďalej existuje statický, genetický a generatívny prístup. Tieto prístupy sa však nedajú tak jednoducho umiestniť medzi skoré a neskoršie Husserlove skúmania. Máme tu teda myšlienkové línie a spôsoby skúmania fenomenológie, ktoré ponúka Husserl. On sám však ako prísny vedec postupuje poctivo a ukazuje, že niektoré nefungujú, a pokúša sa ich otvoriť v inom kontexte. Niečo ako obrat, „Kehre“ v heideggerovskom zmysle u Husserla neexistuje. Sú to skôr rôzne cesty skúmania.

J. V.: *Čo sú podľa vás otvorené a plodné horizonty skúmania fenomenológie v budúcnosti a kde je naopak jej slepá ulička?*

A. J. Steinbock: To je otázka, ktorá sa týka súčasného stavu fenomenológie, a nie nevyhnutne toho, čo bolo predtým. Na jednej strane sa treba držať skorých fenomenologických textov a učiť sa od raných fenomenológov, akými sú Husserl, Heidegger, Scheler, Merleau-Ponty. Stále sa môžeme veľa naučiť z textov, napríklad: ako robiť rozlíšenia, ako byť pozorný k fenoménu, ako ich opisovať, ako vypracovať základnú pojmovosť a metodologické cesty. Ak by sme o to prišli, bol by to deficit, pretože dôkladná textová práca je dôležitá. No nemôžeme ostať iba pri nej, inak by už bola fenomenológia mŕtva. Vo fenomenológii by malo ísť o tvorivé osvojenie týchto metód, ciest, postáv, čiže robiť

² HUSSERL, E.: *Analyses Concerning Passive and Active Synthesis: Lectures on Transcendental Logic*. Collected Works, vol. 9. Translation by Anthony J. Steinbock. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 2001.

pre seba to, čo predtým robili pre seba fenomenológovia – zaujímať sa o konkrétnu situáciu, sociálne a politické otázky, problémy v psychológii, vzdelávaní. Budúca orientácia musí byť orientáciou na problémy. Napríklad pre mňa je to vzťah fenomenológie a emocionálneho života, ktorý nechcem redukovať na perceptívnu skúsenosť. Inými slovami, treba byť vnímavý k jedinečnej štruktúre evidencie, ktorú ponúka emocionálna skúsenosť. Takisto ma zaujíma náboženská sféra: Môžeme zmysluplne hovoriť o náboženskej evidencii bez toho, aby sme rozpracovávali teológiu alebo metafyziku? Ďalej sú to napríklad ekologická fenomenológia a výskum živého tela.

J. V.: *V súvislosti s cestami a metódami vo fenomenológii sa objavujú rôzne pohľady na fenomenologickú metódu: existujú jej rozpracovania, no zaznieva aj jej kritika.*

A. J. Steinbock: Prístup k fenoménu vyžaduje to, čo chápeme ako fenomenologickú redukciu: nebrať veci ako samozrejmé, ale pozrieť sa na to, ako sa dávajú, a nielen na to, čo sú – to si vyžaduje určitý metodologický pohyb a ďalšie porozumenie a artikuláciu metodologickej sebareflexie. V tomto zmysle je ťažké robiť fenomenológiu bez redukcie. Pohyb redukcie je pre fenomenologickú prax zásadný. Preto fenomenológia neopisuje čokoľvek, nie je autobiografiou. Existuje viacero perspektív alebo spôsobov, ktoré súvisia s redukciou. Keď som sa zaoberal aktívnou a pasívnou syntézou, našiel som niekoľko rôznych spôsobov, ako Husserl uskutočňoval redukciu.

J. V.: *Dnes sa v súvislosti s budúcnosťou fenomenológie často hovorí aj o jej prienikoch s inými disciplínami. Ako vnímate otázku interdisciplinarity fenomenológie?*

A. J. Steinbock: Fenomény sú už vo svojej podstate interdisciplinárne. Sme interdisciplinárni bez toho, aby sme sa o interdisciplinárnosť snažili. Ak sa o ňu zvlášť usilujeme, znamená to, že sme niečo prehliadli. Takisto ak sa bojíme o budúcnosť fenomenológie, tak nám niečo uniklo. Je to totiž záležitosťou výkonu fenomenológie. Zaujímať sa o budúcnosť fenomenológie, o to, či má fenomenológia budúcnosť, to je abstraktná otázka. Akoby sa už predpokladalo, že má fenomenológia skončiť – a ja to tak nevnímam. Nebezpečenstvom akejkol'vek interdisciplinarity je aj to, že sa stane povrchnou.

J. V.: *Založili ste Phenomenology Research Centre (Fenomenologické výskumné centrum). Ako k tomu došlo?*

A. J. Steinbock: Na počiatku centra boli otázky. Prednášal som o Husserlovi a niekto sa ma raz spýtal: Ako robíte fenomenológiu? Moja odpoveď bola: Dobre, stretáme sa, ale ani jeden z nás si so sebou neprinesie knihy. Začali sme otázkami: *Ako je nám niečo dané?, Ako zakúšame?, Aká je časová orientácia, význam?*, hovorili sme o príkladoch. Po prvom dni som si myslel, že sa to skončilo, ale stretli sme sa znova, hoci za to študenti nemali nijaké kredity. Neskôr sme pracovali s mojimi poznámkami, ktoré mal každý k dispozícii. Takto sme sa stretávali niekoľko rokov. Snažíme sa byť vnímaví

k rôznym opisom a rozlíšeniam skúseností. Ak začneme byť veľmi abstraktní, prerušíme diskusiu a hľadáme príklady. Problém alebo nebezpečenstvo prichádza vtedy, ak fenomenológia riskuje, že sa stane autobiografiou – ak sa pozeráme na to, ako sa cítime, ak ide o akúsi terapiu.

J. V.: *Medzi hlavné oblasti, ktoré ste rozpracovali vo svojich analýzach, patria otázka normality, statická, genetická a generatívna fenomenológia, vzťah domáceho a cudzieho, problematika morálnych emócií. Aké sú vaše „vodidlá“ – ak si požičiam pojem, ktorý často používate –, ktorými sa orientujete vo fenomenologickom výskume?*

A. J. Steinbock: To, čo ma zaujímalo alebo viedlo, bol druh alebo poriadok skúseností, ktorý súvisí s tým, ako sa nám ukazuje predmet. V rámci generatívnej fenomenológie som sa stretol s rôznymi typmi skúseností, otázkami smrti, narodenia, iného, a tak som sa začal zaujímať o to, aký k nim máme prístup, ako sa nám dávajú. Paradoxne je modom ich prístupnosti neprístupnosť. Pracoval som s hraničnými fenoménmi, hraničnými skúsenosťami – na jednej strane takéto skúsenosti máme, na druhej strane ich nevieme artikulovať v rámci poriadku danosti. Existuje poriadok skúsenosti, no ony sú za tým, čo dokážeme opísať, hoci ich napriek tomu opisujeme. Potom som začal pracovať so skúsenosťami, ktoré majú vlastnú sféru evidencie. Môžeme opisovať skúsenosti, ktoré nie sú redukovateľné v rámci vzťahu subjekt-subjekt alebo subjekt-objekt? Mojou snahou bolo pracovať s príkladmi a ich opismi (napríklad lásky, nenávisť, súcitu, možnosti náboženskej skúsenosti a podobne) a zistiť, či k nim má fenomenológia prístup, a ak áno, ako dokážeme artikulovať vnútornú logiku tohto druhu danosti. Sú to skúsenosti, ktoré sú často zásadne interpersonálne, intersubjektívne, každá má jedinečnú štruktúru, nie sú vzájomne redukovateľné a majú vlastnú integritu.

J. V.: *S týmto zvláštnym druhom skúsenosti a danosti sa však otvára aj otázka verifikácie takejto skúsenosti.*

A. J. Steinbock: Otázka verifikácie je veľmi dôležitá pre každú skúsenosť. Ide tu o tri momenty: po prvé, že máme skúsenosť, po druhé, že ju môžeme spoznať (respektíve že máme schopnosť spoznať ju ako skúsenosť), a po tretie, že ju verifikujeme nielen ako akúkoľvek skúsenosť, ale ako našu vlastnú skúsenosť. Otázka verifikácie sa týka tejto tretej záležitosti. Už sa toho napísalo veľa o perceptívnej evidencii a verifikácii, takže k tomu len jedna poznámka: (V závislosti od našich záujmov) existuje viacero rovín, na ktorých sa môžeme zaoberať objektivitou objektu. Možno ju zahrnúť do skúsenosti „te-raz“, a ak nie do tej, tak do širšej živej prítomnosti. Ak nie je zaradená ani tam, tak ju umožňuje časové opakovanie (identita v priebehu času napríklad prostredníctvom spomínania, opätovného videnia). Ak ani to nie je dostačujúce na určenie objektivity objektu, tak je to možné prostredníctvom intersubjektivít, teda cez viacnásobné pohľady na objekt. U Husserla, samozrejme, nebola ani táto posledná dimenzia dostatočná, pretože adjudikatória sila viacnásobných pohľadov môže byť ešte stále príliš abstraktná. Preto po-

trebujeme konštitutívnu predstavu normality a abnormality (súlady, optimálnosti, typickosti, dôvernej oboznámenosti) a intersubjektivity v súvislosti s domácim a cudzím svetom.

Čo sa týka iných druhov skúseností, nemôžeme začať s predsudkom, že všetky majú takú istú štruktúru ako perceptívna skúsenosť. Zároveň nemôžeme predpokladať, že náboženská alebo morálna skúsenosť (prítomnosť Boha, prítomnosť inej osoby) sa dá porovnávať s perceptívnou danosťou. V morálnej oblasti je napríklad „dôvera“ neredukovateľná na „spoliehanie sa“. Dôvera ukazuje inú časovú štruktúru už vzhľadom na jej vzťah k minulosti, lebo dôvera ňou nie je zásadne motivovaná. To neznamená, že tu minulosť nehrá rolu (napríklad ak sa o „dôverne známom“ uvažuje v genetickom a generatívnom kontexte), ale v zásade nie je jej konštitutívnym momentom, ak dôveru možno mať aj k úplne cudziemu a neznámemu. V tejto súvislosti ani „to, čomu dôverujeme“, nemá štruktúru objektu a ani to nie je „zamýšľané“ ako objekt. Dôvera funguje v rámci úplne odlišného poriadku danosti, pretože to, čomu dôverujeme, je dané vo svojej inakosti ako „slobodné“, „tajomné“ a v princípe „nespredmetniteľné“. Preto je dôvera tak zásadne zraniteľná – sme citliví nie na chybu, ale na zradu. Zradu zakúšame ako ťažšiu a ako inú formu, než je výsledok chybného predpokladu, pretože byť chybný *vis-à-vis* predpokladu nie je to isté ako byť zranený *vis-à-vis* dôvere. Dôverovať nejakej osobe ako dobrému človeku a predpokladať, že táto osoba je dobrým človekom, sú dve kvalitatívne odlišné skúsenosti. Ak sa vystavíme niečomu „väčšiemu“ ako tomu, čo môže byť dané v spojení s druhým v dôvere a prostredníctvom neho, stávame sa zraniteľnými a citlivými na zranenie. To má úplne inú štruktúru než sklamanie pri súdení alebo naivita. Zároveň jedno nie je vyššie situovanou variáciou druhého. Nepotrebujeme niečo odhaliť na zraniteľnosti, aby sme odkryli domnelú základnú „naivitu“. „Nerozhodujem sa“, že budem dôverovať. Dôvera nie je založená na vôľovom akte. Ak by sme sa mali pri dôverovaní rozhodovať, osobu by sme tým pragmaticky brali ako spoľahlivú a chybné by sme to považovali za (kvalitatívne inú) skúsenosť dôvery.

Spojenie s druhou osobou vo vystavenosti (ako budúcnostnej časovej štruktúre dôvery) je samo jedinečnou štruktúrou intersubjektívneho časovania a je kvalitatívne odlišné od časovej štruktúry, v ktorej sa rozvíja časová konštitúcia objektov.

J. V.: *Druhou oblasťou je náboženská skúsenosť. Ako prebieha verifikácia skúsenosti v tejto sfére?*

A. J. Steinbock: Aj tu musíme dimenziu skúsenosti opísať v jej vlastných podmienkach, a nie ako podriadenú tomu, ako sa nám v percepcii dávajú objekty. Nemôžeme ju posudzovať vo filozofickej ohraničenosti ani akceptovať alebo odmietat' v rámci predpokladov náboženskej viery. Náboženskú skúsenosť možno uznať alebo považovať za klamnú len v jej vlastnom kontexte (ako morálnu skúsenosť v rámci morálky a pod.), v jej vlastnom „jazyku“. Na jednej strane to znamená, že ak chceme hovoriť o jej autentickosti, nemôžeme sa odvolávať na štandardy mimo živej náboženskej sféry. Na druhej strane, keďže je živá a zakúšaná, otvára samu seba, otvára sa pre nás, otvára sa fenomenologickému opisu. To bolo hlavnou témou mojej knihy *Fenomenológia a mystika*. Verifikácia

náboženskej skúsenosti je súčasťou jej vlastného spôsobu zakúšania. Perceptívna evidencia jednoducho nedokáže preukázať spirituálne zakúšanie. Skúsenosť milovania druhého človeka alebo skúsenosť milovanosti možno „potvrdiť“ v rámci tohto druhu emocionálneho zakúšania, no nie napríklad prostredníctvom racionálnej reflexie milovania.

V rámci abrahámovskej tradície (judaizmu, kresťanstva a islamu) som pri čítaní mystikov našiel dva druhy nároku na verifikáciu. Jeden som nazval „historickým pôsobením“ skúsenosti: Je takáto skúsenosť expanzívna, retroaktívna, orientovaná na budúcnosť, interpersonálna, premieňajúca svet? Alebo je izolujúca, rušivá, znepokojujúca, sebauspokojujúca a rozrušujúca bez dobrého účinku? Samotní mystici tvrdia, že nedostatok tohto historického pôsobenia môže vyvolávať podozrenie, že skúsenosť je skôr podvodom zo strany niekoho druhého alebo aj seba samého, prípadne fyzickou alebo psychickou chorobou.

Druhý typ verifikácie, ktorý je súčasťou náboženskej skúsenosti, je „intersubjektivita“, avšak v inom zmysle než mnohosť perspektív. Je to skôr úloha spovedníka, duchovného radcu, vzoru, učiteľa, niekoho vo vzťahu Ja – Ty, niekoho, kto má v týchto veciach „viac skúseností“, kto v nás môže identifikovať kvalitu tejto skúsenosti. Tento vzťah môžeme nájsť v celej abrahámovskej tradícii, ale aj inde (napríklad v zen-buddhizme) a predpokladá vzťah dôvery založený na nahliadnutí. Objavuje sa tu vždy otázka zraniteľnosti, prinajmenšom v otázke, kde je morálna a náboženská verifikácia situovaná.

J. V.: *Vašou ďalšou významnou témou sú posuny medzi statickou, genetickou a generatívnou fenomenológiou. Mohli by ste vysvetliť, kde a prečo sa vo fenomenológii objavili?*

A. J. Steinbock: Statickú fenomenológiu ako takú Husserl formuloval vtedy, keď si uvedomil, že robí niečo, čo ju prekračuje, teda genetickú fenomenológiu – a takto ich pomenúva. Husserl vysvetľuje fenomény v rámci istého prístupu, ktorý si všima, ako sa niečo dáva a aká je jeho podstatná štruktúra. Husserl opisuje danosti „ako“ a „čo“, ktoré sú však ohraničené prístupom, ktorý hovorí o „momentke“ skúsenosti. Takýto začiatok bol nevyhnutný, pretože naša skúsenosť je komplexná, takže len ťažko možno brať do úvahy úplne všetko naraz. Husserl si uvedomoval komplexnosť, problém dejín, druhých a pod., ale chcel začať so „základnou“, „nižšou“ rovinou skúsenosti a potom pokračovať k „vyšším“, „komplexnejším“ úrovňam. Napríklad už v jednoduchom výseku skúsenosti nachádzame problémy kategoriálnej a jednoduchej danosti, záležitosti popredia a pozadia, perspektívy a seba-identity „objektu“, objektu daného teraz ako potvrdeného, spochybneného, možného, predstavovaného, negovaného, sklamaného. To všetko sa odohráva len vo vzťahu k vedomiu-teraz a vyžaduje si fenomenologické vysvetlenie.

V istom momente si Husserl uvedomil, že zachytáva záležitosti, ktoré už prekračujú toto metodické obmedzenie a obsahujú pasívnu konštitúciu zmyslu ako apercepcia, afektívnu silu objektovej štruktúry, súlad objektu v čase, nesúlad, optimálne mody danosti, typickosť či oboznámenosť. Do hry sa dostala aj úloha živého tela, sedimentácie zmyslu, habitu, kinestézy, anomálií v percepcii na strane živého tela, úloha retencií a protencií

v konštitúcii prítomnosti skúsenosti, seba-časienie, monadická fakticita a pod. Tieto opisy sa objavili okolo roku 1916 a Husserl si uvedomil, že smerujú za predpokladané štruktúry predchádzajúcej metódy. Teraz musel formulovať odlišnosť v metóde a fenoménoch. A tak vtedy (okolo roku 1921) vymedzil rozdiel medzi statickou metódou/fenoménmi a metódou, ktorá musí zaujať svoje vlastné miesto – genetickou fenomenológiou –, a genetickými fenoménmi, ktoré sa týmto prístupom odhaľujú. Keď toto rozlíšenie sformuloval explicitne, došlo k zaujímavému prehodnoteniu: To, čo predtým opisoval ako „nižšie“, „základnejšie“ a „jednoduché“ („vedomie ako absolútne“, „teraz“, noema a pod.), je teraz zachytené vo svetle „vyšších“, „komplexnejších“ fenoménov („seba-časienie“ ako reálne absolútne, živá prítomnosť, optimálne). „Vyššie“ a „komplexnejšie“ sa chápe ako „konkrétne“ a to, čo sa predtým označovalo ako „nižšie“, sa teraz nazýva „abstraktným“, pretože je formálnejšie a abstrahuje od obsahu, ktorý odhalila genetická analýza.

J. V.: *Ako možno situovať v rámci Husserlovej fenomenológie generatívny prístup?*

A. J. Steinbock: Situácia generatívnej fenomenológie je zložitejšia, pretože Husserl ju ako takú nikdy neformuloval. Pri štúdiu Husserla som našiel miesta, kde začal opisovať fenomény, ktoré prekračujú genetické opisy, napríklad domáci svet, cudzí svet, narodenie a smrť ako konštitutívne vlastnosti, historicita, naratívna konštitúcia, úloha zvierat ako „spolu-druhov“ a pod. O niektorých z nich sa zmienil ako o generatívnych fenoménoch. Preto som začal hľadať pohyb, ktorý by bol podobný tomu, čo sa stalo implicitne vo formulácii statickej a genetickej metódy. Husserl začal opisovať fenomény, ktoré presahovali hranice genetickej metódy, ale explicitne novú metodológiu, ktorá by dovoľovala takýto opis, nerozvinul. Mojou úlohou bolo čiastočne formulovať „generatívnu fenomenológiu“, aj keď Husserl takéto vyjadrenie nikdy nepoužil, hoci mu všetko nasvedčovalo. V istom zmysle generatívna fenomenológia musela byť u Husserla prítomná v 30. rokoch – muselo to tak byť, ak chcel opisovať to, čo opisoval. V inom zmysle sa „generatívna fenomenológia“ ako taká objavila „až“, ak by som to tak mohol povedať, s knihou *Home and Beyond (Generative Phenomenology after Husserl)*. „After“ tu znamená „vzhľadom na, podľa“ Husserla, ako aj „after“ v zmysle – a v istom ohľade to možno vyjadriť iba takto – časového alebo historického „po“ Husserlovi. Chcem však byť opatrný a tvrdím, že Husserl bol už ďaleko vpredu. V niektorých poznámkach predpokladal pohyb podobný tomu, čo sa odohralo medzi statickou a genetickou metódou. Teda isté (hoci nie celkom) genetické fenomény sú „abstraktné“ vo vzťahu k určitým generatívnym fenoménom, ktoré sú konkrétnejšie, a pod. Pracovať takto „after“ Husserl robí z nás, ktorí „stojíme v rámci generativity“, generatívnych fenomenológov, pretože takisto vytvárame význam fenomenológie a generativity.

J. V.: *Ktorými morálnymi emóciami sa teraz zaoberáte?*

A. J. Steinbock: Momentálne ma zaujíma opis „morálnych emócií“, pretože sa ve-

nujem objasneniu významu osoby a modov vertikálnej danosti, ktorú nazývam „zjavenie“. Morálne emócie sú v súvislosti s osobou zjavujúce a takisto vo svojej prirodzenosti interpersonálne. V práci *Morálne emócie: Fenomenológia osoby (Moral Emotions: A Phenomenology of the Person)* opisujem tri všeobecné oblasti morálnych emócií: emócie seba-danosti (pýcha, hanba, vina), emócie možnosti (ľútosť, nádej, zúfanie) a emócie inakosti (dôvera, láska, pokora). Táto práca je pokusom realizovať fenomenológiu emócií v zmysle prísnych opisov týchto skúseností samotných. Nie je to teda záležitosť textového výkladu, ale pokus „robiť“ fenomenológiu.

J. V.: *Aké otázky v budúcnosti plánujete rozpracovať v súvislosti s morálnymi emóciami alebo všeobecne na poli fenomenológie?*

A. J. Steinbock: Práca, ktorá sprevádza *Morálne emócie* a je pokračovaním projektu *Fenomenológia a mystika*, je nazvaná *Povolania a vzory: Vertikalita morálnej skúsenosti (Vocations and Exemplars: The Verticality of Moral Experience)*. Zachytáva príklady a seba-opisy veľkých osobností, u ktorých je skúsenosť povolania svojím spôsobom výrazná (na rovine náboženskej, spirituálnej/umeleckej, životnej, technologickej a senzitívnej). Na základe týchto opisov sa pokúšam rozpracovať význam povolania. V ďalšej časti spájam tieto opisy s úlohou exemplarity a vzorov a potom problém povolania alebo povolani analyzujem vo vzťahu k spravodlivosti, moci a slobode. Vo všeobecnosti je to pokus rozpracovať dva rôzne mody vertikálnej skúsenosti: zjavenia a manifestácie.

Plánujem spracovať aj dva ďalšie mody vertikálnej skúsenosti, ktoré nazývam *vystavenie* a *odhalenie*. Týkajú sa toho, ako sa nám dáva zem a elementárne súcna. Predbežne som tento projekt nazval *Zem a ekológia: Vertikalita estetickéj skúsenosti (Earth and Ecology: The Verticality of Aesthetic Experience)*.

Zhovárala sa Jaroslava Vydrová.